
שבת שלום

בס"ד | פרשת צו - שבת הגדול, ט' בניסן תשפ"ג | גיליון 1311

איור: הרי לנגנהיים

אנו בהכנות לפסח, גם במצרים התעסקו בהכנות לפסח....
”דַּבְּרוּ אֶל כָּל עַדְתֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשְׂרֵי לַחֹדֶשׁ הַזֶּה
וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁהָ לְבַיִת אֶבֶת שֶׁהָ לְבַיִת”
(שמות י"ב, ג')

שיר לפסח / דוד שמעוני

מַעֲבָדוֹת גּוֹ וְלֵב, מְקַדְּרוֹת הַגְּרוֹת -
לְאוֹרָה, לְמִכּוֹרָה, לְחֵרוֹת.
עֲבוּדָה, הַתְּמִדָּה, מְסִירוֹת וְעֵרוֹת,
כֹּה נִצָּא, כֹּה נְבוֹא מְעַבְדוֹת לְחֵרוֹת.

סדר פסח - מערכה ראשונה

חיים ויצמן

וּקְדַשׁ לְכַזְכֹּר בְּעַוְנוֹתָיו נְאוֹן ז' אֶלְנֶקֶח מֵאֲנָעוּ בְּדַמֵּי יַחֲיוֹ הַמַּחַ הַפֶּסַח אֶפְנֵי 12 עֲנִים.

מצרים בא על תנאי. כדי שיתקיים, העם היה צריך לכרות ברית. אבל לא ברית עם הקב"ה, אלא ברית בינו לבין עצמו, בין כל אחד ואחד מעם ישראל. החסד כאן אינו בא משמים אלא מהתחייבות פנימית של כל איש ואישה בישראל כלפי חבריהם.

כריתת הברית באה בעקבות מעשה. המעשה הראשון שלנו מיד אחרי קידוש היום הוא נטילת ידיים בלא ברכה. ההוראה לא לברך כבר מטילה צל על מה שבא אחר-כך. אנחנו נוטלים ידיים כי הולכים לאכול. אבל נוטלים ללא ברכה כי בשלב זה אנו רק טועמים מעט מכדי שנהיה מצוים להודות על כך.

במקום אחר, ה"בן איש חי" מסביר:

"הוא זכר לסיבת קושי השעבוד שהיה בשביל מכירת יוסף הצדיק עליו השלום ושהטבילו כתונת פסים שלו בדם ומכרוהו וגרמו צער ליעקב אבינו עליו השלום, וזה נרמז בכרפס והיינו אותיות 'כר' הם סוף מכר ואותיות 'פס' הם ראש 'פסים'..."

על פי הבן איש חי, אכילת הכרפס מזכירה לנו שכל הסיפור שאנו עומדים לספר במערכה השנייה התחיל עם מעשה שהוא ההיפך מחסד, מעשה של חמדנות וקנאה. המילה "כרפס" מזכירה לנו את התוכן ועצם האכילה המועטה, הלא מספקת, מונעת מאתנו הרבה מהקשר עם הקב"ה שנוצר בעת האכילה על ידי הברכות שלפני ואחרי.

בין הכרפס ל-"כל דכפין" בא היחץ, המסמל שבירה וחוסר. יוצא מכך שבמערכה א' של ליל הסדר, הקהל מתכנס, מתחילים, כמו בכל חג, עם קידוש היום ואז הסדר משתבש. לאחר הקידוש, אנו נוטלים ולא מברכים, אי-נוחות יורדת על הקהל. מתחילים לאכול, אבל לא לחם (מצה), אלא ירק שאכילתו במשורה, ללא חמדה, כך שהיא מזכירה לנו את מכירת יוסף. ומיד שברון לב-שוברים את המצה האמצעית, שוברים את הלב. והנה בסוף אותה מערכה אנו מציגים את לחם העוני ועושים תיקון. מזמינים 'כל דכפין' - מקבלים על עצמנו את ברית החסד של העם עם עצמו.

בתחילת מערכה ב', כשמתחילים לספר ביציאת מצרים, אנו מודעים כבר לחטא שהוריד אותנו מצרימה ולתנאי ההכרחי לגאולה. הקב"ה הוציא

דר ליל פסח הוא מעין קומדיה בארבע מערכות:

מערכה א' - הקדמה המכניסה את הקהל לרוח המחזה ומכוונת את הדרך בה הוא יחווה את המערכות הבאות.

מערכה ב' - סיפור יציאת מצרים, או בעצם סיפורים שונים הנוגעים בדרך בה מספרים את סיפור מצרים. **מערכה ג'** - הדברים שבקדושה, הריטואל המרכזי של אכילת קרבן פסח, סעודת המצווה, וההודיה על כך דרך שירת ההלל וברכת המזון.

מערכה ד' - הפינלה המוסיקלי המרומם את הרוח ומאפשר לציבור לצאת מהתיאטרון עם הרגשה טובה מלווה בחיוך. לסיפור הקשה יש סוף טוב.

המערכה הראשונה היא המפתיעה ביותר מבין ארבעת המערכות. מערכה זאת נראית במבט ראשון די מנותקת, טכנית ויבשה. אך לאמיתו של דבר, ההפך הוא הנכון. היא בנויה סביב שני מוטיבים שהם בשר מבשרן של המערכות הבאות. ללא מערכה א', שתי המערכות האמצעיות, של סיפור יציאת מצרים ואכילת הקרבן, היו מתפרשות בצורה אחרת לגמרי.

מערכה א' מתחילה כמובן כשהמשפחה ואורחים - החבורה של קרבן הפסח - מוצאים את מקומות הישיבה שלהם בשולחן או בסלון, פותחים את ספרי ההגדה, מוזגים אחד לשני כוס ראשון, ומקדשים. לכאורה המערכה מסתיימת בתחילת פרק המגיד, אבל בעצם הפסקה הראשונה "הא לחמא עניה", היא הגשה האמירה שיוצרת את המתח לקראת המגיד, ע"י כך שהיא מצהירה על המצב העגום שממנו הסיפור מתפתח, שעבוד מצרים. ויותר מזה, היא גם מצביעה על הסמל העיקרי של מצב זה, המצה.

אנחנו יודעים זאת כי הקהל אינו שלם עד סיום קטע זה. רק לאחר שמזמינים "כל דכפין" להשתתף, ניתן להתחיל את חלק ה"מגיד" - הסיפור.

הבן איש חי, ר' יוסף חיים מבגדאד, מדגיש זאת בפירושו להגדה:

"וישראל לא יצאו ממצרים עד שכרתו ברית לעשות חסד זה עם זה, ולכן כל דכפין וכו' - לעשות חסד".

הבן איש חי מורה כאן שני דברים. קודם כל, נסיציאת

התורה לשחטו ולהפסידו להורות על הפסד העולם, שעל ידי זה יתנחם ויחשב שלא יועיל הון ביום עברה ואין שלטון ביום המות.

(ר' משה איסרליש, תורת העולה, חלק ג', פרק נ"ג).

חופשי זה לגמרי לבד

"הא לחמא עניא...לשנה הבאה בני חורין" - ואולי יקשה לך מה ענין העניות אל החירות והלא שני הפכים הם החירות והעניות. אבל דבר זה אין קשיא כי העניות בעצמה הוראה על הגאולה שאין ענין הגאולה רק כשיוצא להיות עומד לגמרי ברשות עצמו ואין לו שום צירוף אל זולתו. לא כמו העבד שאינו עומד ברשות עצמו ויש לו צירוף אל זולתו הוא האדון. לכך הדבר שיש בו עשירות אינו עומד בעצמו רק יש לו צירוף אל קנינו ואין בוה גאולה. אבל הדבר שיש בו עניות ואין לו קנין רק עומד בעצמו שייך בו גאולה. ולפיכך נצטוונו לאכול לחם עוני שהוא המצה בליל היציאה בעבור שאין במצה רק עצם הלחם ולא יצטרף בו דבר מן שאור.

(פירוש 'דברי נגידים' על ההגדה, ר' יהודה יודל רוזנברג).

כולל כולם

ויש מפרשים כל דצריך ייתי ויפסח, שהכל ראוי שיהיו עניים אצל הפסח, שלא יאמר יחיד הואיל ואני עשיר אלך ואקנה פסח לעצמי ואכלנו לבדי שנאמר משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם וגו':

(שבלי הלקט על ההגדה).

כי יחיד ועני אני

'כל דכפין ייתי ויכול'. השתא הכא וכו'. אפשר במה שכתב הגאון מהר"ר נפתלי כ"ץ משם המקובלים, דכאשר האדם מקבל עליו להשפיע לעניים נפתח שער רחמים בשמים להריק לו ברכה קודם שיתן וזהו כי פתוח תפתח והאריך בזה. ואפשר שכונתו כל דכפין וכו' וכך אני עושה שנה זו כאן ולשנה הבאה אני מקבל לעשות כך בארעא דישראל ובקבלה זו נפתחים שערי רחמים וירחם עלינו כי השתא הכא עבדיף לשנה הבאה בארעא דישראל בני חורין. ומה גם דבזכות הצדקה מתקרבת הגאולה.

(פירוש 'קול אחד' על ההגדה, החיד"א).

אותנו ממצרים, אבל ירדנו לשם כי לא ידענו לחיות כאחים. ואנחנו נגאלים לא מפני שאנחנו עם נבחר אלא כי בחרנו בעצמנו להיכנס לברית חסד עם עצמנו. ועם המודעות הזאת אנו מאזינים לסיפור המכונן (מגיד) ומהללים על הנס.

ולגבי ברית החסד, לא מדובר בברית של אחווה ואחדות מהסוג הפשטני. הרבה יהודים אוהבים לדקלם ולשבח את האחדות, אך לעתים קרובות מדי הם מתכוונים לאחדות בה כולם אחידים. אחדות בה כולם צריכים להתאחד מאחוריהם, להיות כמוהם. יש דתיים הרוצים שנתאחד בשמירת מצוות ויש ציונים הרוצים שנתאחד בנאמנות למדינה היהודית. ישנם ימיניים הרוצים אחדות תחת ערכי הלאום ושמאלנים הדוגלים באחדות תחת ערכי הדמוקרטיה. ה"בן איש חי" מדבר על משהו אחר. אחים לא בוחרים. היו לאחים סיבות טובות להתעצבן על יוסף. כשפותחים את הדלת ומזמינים כל דכפין לסעודה, לא יודעים מי ייכנס. צריכים לקבל את האורח כפי שהוא, על מנהגיו ודעותיו.

ומה הוא חסד אם לא הנכונות לראות כל זולת כזכאי לעזרה, כזכאי להיכנס אלינו לחברה ללא תנאי. החסד הוא חוק היסוד שעליו מושתתים כל חיי החברה שלנו.

חיים ויצמן הוא סופר, מחזאי, ומתרגם, וחבר קהילת ידידיה.

מדריך לפריויולג המתחיל

קרוב הפסח היה רומז על ימי עמידת האדם, שמתחיל אז לישא וליתן ולרדוף אחר מותרי הקנינים המדומים, למלאות נפשו ונפשות אנשי ביתו התלויים בו, ובהיות כי בימים ההם האדם בכחו ויצר הרע גובר בו להיותו בועט מתוך עשרו, וכמו שנאמר "וישמך ישרון ויבעט".

[...] צוה להם השם יתעלה להשאיל כסף וזהב וכמו שנאמר: "ושאלה אישה משכנתה", ואז יצאו ברכוש גדול, וחששה התורה שלא ילמדו מזה לשקר לשום תכלית ובטחונם בעושה. ואף כי בחודש ניסן החמה מתקרבת אל הישוב והיא מעשרת בהיות הצמחים, ובעלי חיים מתרבים בימי הקיץ ואז דעתו של אדם זחה עליו לומר מי אדון לי אם לא עשירי וממוני, ואף כי אז יצאו ממצרים לחרות, והיו אדונים לעצמן והיה להם להתגאות, לכן צוותה לשחוט הפסח מן הצאן. וכבר נתבאר בעניני טעמי הקרבנות פרק י' חלק ב' שקרבן הצאן בא להורות שאל ישים האדם בטחונו בעשרו הבא מן הצאן, כמו שדרשו ז"ל "למה נקרא שמן עשתרות, שמעשרות את בעליהם", לכן צוותה

חכם מה הוא אומר

צָרִיךְ כָּל אֶחָד לְהַשְׁלִיךְ כָּל הַחֻמּוֹת וְלַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּפִשְׁטוּת וּבִתְמִימוּת. כִּי צָרִיךְ שִׁיְהִי מַעֲשֵׂיו מְרִיבִים מִחֻמּוֹתָיו, כִּי לֹא הַמְדַרְשׁ הוּא הַעֶקֶר אֲלֵא הַמַּעֲשֵׂה, לֹא מַבְעֵיא חֻמּוֹת שֶׁל סֵתֵם בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם בְּאֵמֶת שְׁטוּת וְכִסִּילוּת, בּוֹדָאֵי צָרִיכִין לְהַשְׁלִיכֵם לְגַמְרֵי. אֲלֵא אֶפְלוּ חֻמּוֹת גְּמוּרוֹת אֶפְלוּ מִי שֵׁשׁ לוֹ מִחַ גְּדוֹל בְּאֵמֶת, כְּשֶׁמְגִיעַ לְאִיזָה עֲבוּדָה, הוּא צָרִיךְ לְהַשְׁלִיךְ כָּל הַחֻמּוֹת וְלַעֲסֹק בְּעֲבוּדָתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּפִשְׁטוּת וּבִתְמִימוּת וְצָרִיךְ אֶפְלוּ לְהִתְנַהֵג וְלַעֲשׂוֹת דְּבָרִים שֶׁנֶּרְאָה כְּמִשְׁגָּע בְּשִׁבִיל עֲבוּדַת הַשֵּׁם. כִּי צָרִיכִין לְפַעֲמִים לַעֲשׂוֹת דְּבָרִים הַנֶּרְאִין כְּשֶׁגִּעוֹן כְּדֵי לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ. כִּי צָרִיכִין לְהִתְגַּלְגֵּל בְּכָל מִינֵי רָפֶשׁ וְטִיט בְּשִׁבִיל עֲבוּדַת ה' וּמִצְוֹתָיו יִתְבָּרַךְ, וְלֹא דִּיקָא בְּשִׁבִיל מִצְוָה מִמֶּשׁ, אֲלֵא כָּל דְּבַר שֵׁשׁ בּוֹ רְצוֹן הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ נִקְרָא מִצְוָה.

(ליקוטי עצות, ב')

ויביאנו אל המקום הזה

אמר 'והיה כי יביאך' לומר שלא ישכח מצות ה' כי ירחיב ה' גבולו וישמן ויבעט.

(אור החיים על התורה)

מהנעשה בתנועה

מכיוון שגיליונות אלו הנשלחים לבתי הכנסת מוכנים זמן רב מראש, כדאי לעקוב ולהתעדכן באתר התנועה <http://ozveshalom.org.il> ובדף הפייסבוק <https://www.facebook.com/ozveshalom.netivotshalom>

אם ברצונכם לקבל עדכון שבועי, כתבו דוא"ל ל: yonat_do-ar@googlegroups.com נכון לעתה, חברי ההנהלה הם: מיקול ניצא, אנטון גודמן, דביר ורשבסקי, דוד ויימן

קוראים יקרים

שבת שלום הוא מיזם מרכזי של תנועת עוז ושלום. הגיליונות (יותר מ-1300 עד כה) מופצים במאות בתי כנסת, ישיבות, ארגונים, סמינרים ועמותות בדוא"ל ובאינטרנט, ומהווים חיבור בין אוכלוסיות שונות המעוניינות בקול יהודי, תורני וציוני, הדוגל בחברה מוסרית וצודקת לטובת כל יושבי הארץ הזאת.

עורכת אחראית - אסתר אלכסנדר

עורך משנה - דביר ורשבסקי

מזכירת המערכת - מרים פיין

לתגובות ולתיאום דברי תורה:

alexestgil@gmail.com

אנחנו תלויים בכם על מנת שנוכל להמשיך את מפעל "שבת שלום" על הוצאותיו הצנועות, הכוללות הדפסה והפצה במאות בתי כנסת בארץ, במייל ובאינטרנט.

כדאי לתרום באמצעות העברה ישירה לבנק לאומי סניף 912 מספר חשבון 09973803.

לא לשכוח לשלוח למרים פיין, רכות המשרד, מייל המודיע על העברת התשלום, כדי שהיא תוכל לעקוב אחר התשלומים ולשלוח קבלה על התרומה ozveshalomns@gmail.com

הרהורי ליל הסדר / יהודה עמיחי

הרהורי ליל הסדר, מה נשתנה, שאלנו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. ורובנו גדלנו ולא נשאל עוד ואחדים ממשיכים לשאול במשך כל חייהם, כמו ששואלים מה שלומך או, מה השעה וממשיכים ללכת בלי לשמוע תשובה. מה נשתנה כל לילה, כמו שעון מעורר שתקתוקו מרגיע ורדים. מה נשתנה, הכל ישתנה. השינוי הוא האלוהים. הרהורי ליל הסדר. כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, אחד חכם, אחד רשע, אחד תם ואחד שלא יודע לשאול. אבל לא מדובר שם על אחד טוב ולא על אחד אוהב.

וזו שאלה שאין לה תשובה ואם תהיה לה תשובה לא ארצה לדעת. אני שעברתי את כל הבנים בצרופים שונים, חייתי את חיי, הירח האיר עלי ללא צורך והשמש הלכה לה וחגי פסח עברו בלי תשובה. מה נשתנה. השינוי הוא האלוהים. המות נביאו.